

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента на дисертацію Бака Мирослава**

**«Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти**

### ***Актуальність теми дисертаційної роботи***

Актуальність обраної Баком Мирославом теми дисертаційної роботи не викликає сумніву. Затребуваність філософсько-освітнього аналізу закономірностей модернізації освіти, зокрема інформатизації освітньої системи пояснюється необхідністю піднесення її до більш високого, сучасного рівня розвитку, а також особливою роллю освіти у розвитку суспільства. Цю роль дисертант у своїй роботі осмислює через компаративний аналіз інформатизації освітніх процесів, сучасних освітніх систем України та Польщі на основі розкриття її інноваційного потенціалу в умовах переходу людства до глобалізованого суспільства та світового освітнього простору.

Необхідність філософського дослідження інформатизаційної складової модернізації освіти в епоху глобалізації зумовлена і низкою сучасних світових соціокультурних трансформацій, серед яких передусім слід назвати інформаційну революцію, створення нового соціокультурного середовища (інформаційного суспільства) та єдиного інформаційного простору. Все це, безумовно, визначає актуальність вибору теми дисертаційної роботи Мирослава Бака.

### ***Наукова новизна одержаних результатів***

Оцінюючи здобутки дисертаційного дослідження, варто зазначити результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, заслуговує наукової уваги використаний автором системний підхід до аналізу інформатизації освіти в контексті сучасних

викликів глобалізованого світу, а також взаємозумовленість інформатизації та модернізації сучасних світових освітніх систем.

По-друге, цінним з філософсько-освітньої точки зору для дослідження інформатизованого освітнього простору є розроблена автором концептуальна модель використання інноваційного потенціалу інформатизації освітніх процесів як в Україні, так і Польщі на основі компаративного аналізу в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

По-третє, цінним у теоретичному аспекті є сформульовані в роботі концептуальні засади інформатизації освітнього процесу, основними серед яких є забезпечення принципу антропності та дотримання світоглядного плюралізму, що спрямовані на створення умов для реалізації особистісного потенціалу кожної людини засобами освіти.

По-четверте, вагому наукову новизну має прикладний характер дослідження механізмів і систематизація методів фінансування економіки інформатизації освіти та правового супроводу освіти, що дозволило автору виділити основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму економіки інформатизації освіти шляхом упровадження новітніх інструментів та методів управління, зміцнення нормативно-правової бази, посилення господарської автономії закладів вищої освіти та ін.

Вважаємо, що елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам.

### ***Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дисертації***

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, слід характеризувати як достатній.

Дисертація Бака Мирослава має логічно вибудовану структуру, яка забезпечує зв'язок теоретико-методологічних і прикладних положень.

Викладенні у висновках положення та їх зміст повністю відповідають меті й завданням дослідження.

## *Оцінка змісту та завершеності дисертації*

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт і предмет роботи. Логічними видаються й використані в роботі дослідницькі метод: системного й функціонального аналізу, аналізу та синтезу, індукції, абстрагування, що надало можливість оцінити передусім ефективність інформатизації у період модернізації освітніх процесів.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства» автором виконано достатній аналіз специфіки філософського підходу до розгляду феномену інформатизації освіти як об'єктивної закономірності її розвитку в інформаційну епоху суспільства. У цій частині роботи автором слушно зазначається: 1) неможливість розгляду та вирішення проблем інформатизації освітніх процесів в епоху глобалізації без їх філософського осмислення – філософської рефлексії (с. 26, 41-42) та усвідомлення постмодерністських впливів на систему освіти (с. 27-40); 2) зумовленість створення високофункціональної освіти, як прогресуючої соціально-економічної системи глобального характеру, на основі інформаційно-інтелектуального ресурсу (с.55-56, 61-67); 3) визначеність рівня розвитку будь-якої країни, що своєю чергою скеровується освітніми процесами в цій країні, рівнем її інформатизації (с.68-91).

У другому розділі роботи «Інформаційний простір освіти» дисертантом доречно розглянуто природу та сутність інформаційного простору освіти в контексті її модернізації (с. 96-119), відзначено спадкоємність інформаційного супроводу освіти у зв'язку з реалізацією можливостей засобів інформаційно-комунікативних технологій (с. 124-134), і виявлено основні суперечності розвитку єдиного інформаційного простору освіти України (збалансування раціонального поєднання централізованого і децентралізованого збереження інформації; врахування інформаційних

потреб освітнього управління, вимоги зручності доступу й захищеності інформації тощо).

На нашу думку, цінними є пошуки автора у визначенні місця і ролі української освіти в єдиному освітньому просторі Об'єднаної Європи, що передусім визначається низкою суперечливостей: розбіжностями між трансформацією системи освіти й університетами та студентством, ігнорування досягнень національної системи освіти і переходом на ментально неприйнятну чи суперечливу технологію навчання без виховання, неврахування розбіжності георегіональних освітніх систем, «відпрацьовування» моделей університету світового класу, побудованих на інформаційній єдності сучасного світу на інформаційно-довідкових, наукових і навчальних мегамережах освіти і науки.

Третій розділ «Мультимедійна освіта як можливості інформатизації освіти» роботи є дослідженням потенціалу мультимедійних можливостей освіти. У цій частині дисертації автор виділяє переваги мультимедійного навчання перед класичною освітньою парадигмою, що надають можливість підвищити рівень інформаційної культури; описує особливості мультимедійної освіти в Польщі, відзначаючи її відповідність загальносвітовим положенням мультимедійного навчання; визначає мультимедійні засоби навчання невід'ємними компонентами конкурентоспроможної сучасної методичної системи.

Розглянувши дистанційне навчання та його особливості у четвертому розділі («Дистанційне навчання: можливості, переваги, межі реалізації») дисертант на достатньому рівні аналізує потенційні можливості дистанційного навчання як одного з можливих варіантів інформатизації освіти, а також слушно звертає увагу на те, що дистанційне навчання є сукупністю технологій, що забезпечують взаємодію між учасниками освітніх процесів за певних наперед визначених умов.

Особливо цінним є досвід Польщі та України в упровадженні дистанційної освіти, що демонструє популярність цієї моделі навчання в обох країнах в добу інформатизації суспільства.

Цікавим і корисним для освітніх практик є підрозділ 4.3 - «Технології дистанційного навчання», у якому розглянуто технологічні можливості дистанційного навчання та запропоновано систему широкого розгортання технологій дистанційного навчання, де провідне місце займає самостійна робота студентів (с.240-253).

У п'ятому розділі «Економіка інформатизації освіти» розглядається комплекс питань, що складають сферу поняття «економіка інформатизації освіти» й аналізується нова інформаційна економіка в умовах глобалізації, а також пропонується поліпшувати систему управління завдяки впровадженню гнучких і стимулюючих інструментів та методів управління, забезпечувати пріоритетність держбюджету України як головного джерела фінансування навчальних закладів, посилювати автономію освітніх закладів тощо.

Органічним продовження розгляду економіки інформатизації освіти логічно постає шостий розділ «Правовий супровід інформатизації освіти», у якому дисертант розглядає специфіку правового супроводу інформатизації освіти й висловлює думку про необхідність забезпечення інформатизації та права людини на інформацію у країнах європейського простору, закріпленого в найважливіших міжнародно-правових актах.

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

## ***Значення одержаних результатів для науки та практики їх можливого використання***

Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною значущістю, що полягає у поглибленому розумінні процесу інформатизації освіти, її структурних елементів, напрямів її впливу на розвиток суспільства.

Практично вони можуть бути використані: а) у навчальному процесі (як теоретичне підґрунтя викладання соціальної філософії, філософії освіти, державного управління, політології, держави і права, а також у спеціальних курсах з інформаційної політики держави, освітнього менеджменту та управління освітою; б) у розробці програм, підручників, навчально-методичних посібників.

### ***Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях***

Результати дисертаційного дослідження висвітлено в науковій монографії «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (українсько-польські студії: компаративний аналіз)» (Київ, 2015), 20-ти наукових статтях у фахових виданнях з філософії, з них: 16 статей у наукових фахових виданнях України, 9 статей опубліковані у наукових закордонних виданнях і виданнях України, які увійшли до міжнародних наукометричних баз.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам ДАК України та «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника». Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

### ***Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації***

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації Бака Мирослава дає підстави стверджувати, що він за змістом і формою повністю відповідає

дисертаційному дослідженню. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Оформлення дисертації та автореферату здійснено з дотриманням вимог, визначених ДАК України.

### *Дискусійні положення та зауваження*

Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, вважаємо за необхідне зазначити певні дискусійні положення та висловити зауваження:

1. Загалом у тексті першого розділу «Теоретико-методологічні засади дослідження інформатизації освітніх процесів в умовах глобалізації суспільства» досить помітними є відхилення від філософсько-освітнього аналізу проблем у бік аналітичних розвідок соціологічного характеру. Так, спостерігається дещо надмірне захоплення соціокультурними змінами й аналізом робіт знаних у світі соціологів – М. Кастельса, Р. Штихвея, Н. Лумана, М. Маклюєна, Е. Тоффлера (с. 28), у підрозділі 1.2, пов'язуючи інформаційну перебудову суспільства з розвитком цивілізації, багато уваги приділяється загальновідомій роботі Е. Тоффлера («Третья волна», М.: АСТ, 1999) й інших соціологів (М. Манна, М. Уотерса).

2. Текст роботи, на нашу думку, вимагає більш ретельного підходу до категоріально-понятійного апарату дослідження. Так, наприклад, аналізуючи проблематику постмодерністської освіти, автор окремі терміни та поняття використовує дещо декларативно, як-от: «постмодерністська чутливість» (с. 32), «постмодерністське (нелінійне) мислення» (с. 37), «інтердисциплінарний дискурс» (с. 39), «постмодерністський проект освіти» і «постмодерністське трактування освіти» (с. 38) тощо.

3. У підрозділі 1.1. «Філософська рефлексія змін в освіті на сучасному етапі її розвитку» автором стверджується, що «нерозуміння діалектики розвитку в українській освіті викликає освітню кризу» (с. 26), проте, на жаль, не звертається до ґрунтовних методологічних розробок з філософії освіти, зокрема українського дослідника В. Лутая, котрий одним із перших взявся за розробку концепції філософії освіти, поклавши в її основу діалектику та синергетику.

4. У цій же частині дисертаційної роботи автор проводить думку про те, що «сучасна модель освіти створюється у спільній синергетичній взаємодії різних сфер культури та різних способів освоєння світу, народжуючи нове синергетичне бачення світу, засноване на його багатовимірності, на принципах ймовірнісного детермінізму, самоорганізації і складної ієрархічності» (с. 42), у зв'язку з чим хотілося б почути більш детально про синергетичний підхід до освіти та синергетичне бачення світу.

5. Другий розділ «Інформаційний простір освіти» хоч і містить підрозділи, у яких висвітлено матеріал достатньою мірою, все ж анонсована назва підрозділу вимагає певної його систематизації (чи схематизації) у такій орієнтовній послідовності: інформаційний простір освіти – виміри інформаційного простору – суттєві ознаки – компоненти (ресурси) – умови реалізації (технології, супроводи) – суперечності – цілі та перспективи розвитку й т.п.

6. У третьому розділі «Мультимедійна освіта як можливості інформатизації освіти» хоч і здійснюється доречний аналіз потенціалу мультимедійних можливостей освіти, все ж, оскільки одним із завдань філософії освіти є розв'язання сумнівів педагогів у цінності освітніх зусиль (зокрема в цій роботі – щодо інформатизації освіти), недостатньо вираженим є аксіологічний аспект мультимедійної освіти, що зазвичай може мати як позитивний, так і негативний вектор використання; при чому позитивний бік мультимедійного освітнього простору у розділі висвітлено й висновках з розділу зазначено (с. 204-205), а негативні тенденції цього процесу, на жаль, залишилися поза увагою автора.

7. Проаналізувавши потенційні можливості дистанційного навчання як одного з можливих варіантів інформатизації освіти (розділ 4 - «Дистанційне навчання: можливості, переваги, межі реалізації»), дисертант окреслює конкурентні переваги дистанційної форми освіти загалом (с. 220-221) й у Польщі зокрема (с. 237-238), однак негативні моменти (с. 222) описані дещо



декларативно, котрі, окрім того, змістовно перегукуються між собою в інших місцях тексту дисертації («вади дистанційної форми освіти» – с. 231).

8. У п'ятому розділі «Економіка інформатизації освіти» недостатній акцент зроблено на розвитку неоекономічного знання й пізнання (як царини філософії економіки) та його прагматичній ролі в розгортанні інформаційного простору освіти: неоекономіка згадується дещо епізодично (с. 274-275, 277, 279-291), особливо, коли йдеться про український освітньо-інформаційний простір (с. 323).

9. Текст шостого розділу «Правовий супровід інформатизації освіти» бажано було б доповнити елементами з філософії права (зокрема про роль права для учасників освітніх процесів інформатизованого суспільства), що значно б розширило діапазон розкриття специфіки правового супроводу інформатизації освіти.

10. Слід відзначити, що згадувана у роботі автором кредитно-модульна система навчання («Для ширшого розгортання технологій дистанційного навчання важливе значення має кредитно-модульна система, в якій провідне місце займає самостійна робота студентів. Дистанційний курс кредитно-модульного навчання в свою структуру включає .... До основних видів занять дистанційного навчання кредитно-модульної системи належать: лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття, а також консультації ...») (текст автореферату, с. 21) відмінена відповідним наказом МОН України (№ 1050 від 17 вересня 2014 року) про призупинення його дії, натомість у вищих навчальних закладах України використовується кредитно-трансферна освітня система.

Проте вищенаведені зауваження і побажання не знижують теоретичного та практичного значення роботи й не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Бака Мирослава, що є цілісним самостійним науковим доробком.

### ***Загальний висновок***

Подана до захисту дисертація Бака Мирослава «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)» є актуальною, завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично значущі результати щодо модернізації освіти в епоху глобалізації через компаративний аналіз україно-польських студій з проблем освітньої інформатизації, від чого суттєво залежатиме як розбудова правової держави через систему освіти, так і утвердження європейських цінностей у вітчизняному суспільстві.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота Бака Мирослава «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінетів Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Бак Мирослав, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

#### **Офіційний опонент:**

**доктор філософських наук, професор,  
завідувач кафедри філософії та  
соціально-гуманітарних дисциплін  
ДВНЗ «Херсонський державний  
аграрний університет»**

**Г. Д. Берегова**

Підпис проф. Берегової Г.Д. засвідчую  
Начальник відділу кадрів

Ю.В.Яворська

### **Загальний висновок**

Подана до захисту дисертація Бака Мирослава «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)» є актуальною, завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично значущі результати щодо модернізації освіти в епоху глобалізації через компаративний аналіз україно-польських студій з проблем освітньої інформатизації, від чого суттєво залежатиме як розбудова правової держави через систему освіти, так і утвердження європейських цінностей у вітчизняному суспільстві.

Актуальність теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Вважаємо, що дисертаційна робота Бака Мирослава «Інформатизація як закономірність модернізації освіти в епоху глобалізації (україно-польські студії: компаративний аналіз)» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінетів Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор, Бак Мирослав, заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

#### **Офіційний опонент:**

**доктор філософських наук, професор,  
завідувач кафедри філософії та  
соціально-гуманітарних дисциплін  
ДВНЗ «Херсонський державний  
аграрний університет»**

Підпис проф. Берегової Г.Д. засвідчую  
Начальник відділу кадрів



**Г. Д. Берегова**

**Ю.В.Яворська**